

نقش زنان در زمینه‌سازی ظهور

نانتیا ماسلایه^۱ رقیه انصاری چشمه^۲

چکیده

ظهور منجی از اعتقادات ادیان آسمانی است. باتوجه به خاتمیت دین اسلام و آموزه‌های مذهب شیعه این امر با تأکیدات بیشتری بیان شده است، پس انسان نسبت به امام عصر خود وظایفی دارد. نقش زنان در عصر ظهور به علت جایگاه ویژه آنها در خانواده نقشی بی‌بدیل است. بنابراین، آگاهی آنها از نقش‌های خاصشان در عرصه خانواده و جامعه می‌تواند زمینه‌ساز پرورش نسلی بامسئولیت و پیرانگیزه شود. تبیین جایگاه و رسالت زنان در فراهم کردن مقدمات ظهور حضرت مهدی علیه السلام براساس فرامین قرآن و سنت از مباحثی است که به‌طور مستقل کمتر به آن توجه شده است. پژوهش حاضر نقش زنان در تقویت بینشی خود و تربیت نسل منتظر و همچنین تأثیر فعالیت‌های آنها در حیطه فردی، اجتماعی و خانوادگی در زمینه‌سازی ظهور را بررسی می‌کند. بااستفاده از منابع روایی، اخلاقی و تربیتی ابتدا جایگاه زنان در جامعه اسلامی و همچنین جایگاه آنها در عصر مهدویت بررسی می‌شود و سپس مسئولیت‌های زنان در ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی در بسترسازی قیام حضرت و برپایی دولت کریمه مهدوی بیان می‌شود.

واژگان کلیدی: ظهور، انتظار، زمینه‌سازی، زنان منتظر.

۱. مقدمه

اظهار ارادت به حضرت مهدی علیه السلام از یک‌سو نیازمند شناخت آن وجود مقدس و از سوی دیگر مستلزم شناخت خویشتن خویش و مسئولیت‌ها و وظایفی است که در مقابل آن حضرت برعهده انسان‌هاست. در این راه تنها شناخت و آگاهی کافی نیست بلکه اقدام عملی نیز لازم است. در دوران غیبت امام مهدی علیه السلام باورمندان مهدویت رسالت و مسئولیت زیادی دارند. منتظران واقعی و راستین برای رسیدن به جامعه ایده‌آل مهدوی از پای نمی‌نشینند و با تلاش و کوشش و راهکارهای

۱. دانش‌پژوه کارشناسی مطالعات زنان، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی العالمیه، از تایلند.

۲. مدرس گروه علمی - تربیتی مطالعات زنان، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی العالمیه، از ایران.

تبلیغی زمینه شوق و علاقه مردم را برای درک ظهور و آمدن حضرت مهدی علیه السلام بیشتر می‌کنند. منتظران واقعی با اجرای دو مسئولیت در جامعه زمینه تحقق ظهور را آسان می‌کنند: نخستین مسئولیت که شاید مهمترین نیز باشد خودسازی است؛ یعنی منتظر واقعی قبل از آنکه به فکر دیگران باشد باید با احیا شاخه‌های مهدی‌پسند و مزین شدن به ویژگی‌های نیک و اخلاق اسلامی خود را از یاران واقعی امام مهدی علیه السلام قرار دهند. دومین مسئولیت بعد از خودسازی دگرسازی است. برای این منظور منتظر واقعی با تبلیغ و گسترش فرهنگ ناب مهدوی در میان منتظران عشق و علاقه آنها را نسبت به امام مهدی علیه السلام و ظهور او برمی‌انگیزاند و مردم را نسبت به آمدن حضرت مهدی علیه السلام و تشکیل حکومت جهانی تشنه و مشتاق می‌کند. در این میان نقش زنان که جمعیت انبوهی از مردم را تشکیل می‌دهند نقش مهمی است؛ زیرا قلمرو و نفوذ زنان در جامعه و ابعاد مختلف آن گستره وسیعی دارد؛ یعنی علاوه بر جامعه در خانواده و مدرسه برای تربیت نسل منتظر و پرورش یاران خاص حضرت نقش بی‌نظیر و بی‌بدیلی را برعهده دارند. زنان منتظر به دلیل جایگاه مهم خانوادگی و اجتماعی در صورت انجام صحیح مسئولیت خود منتظران را به سوی جامعه ایده‌آل مهدوی می‌برند.

۲. مفهوم‌شناسی

۲-۱. ظهور

ظهور در لغت به معنای آشکار شدن و نمایان شدن است. (عمید، ۱۳۸۹) منظور از واژه ظهور در مهدویت ظاهر شدن حضرت مهدی علیه السلام از پنهان زیستن طولانی برای قیام و برپایی حکومت عدل جهانی است (سلیمیان، ۱۳۸۳، ص ۲۶۷). قیام حضرت مهدی علیه السلام آخرین حلقه مبارزه حق و باطل است که از آغاز جهان برپا بوده است و مهدی موعود علیه السلام تحقق بخش اهداف و نتیجه همه انبیا و اولیا و مبارزان راه حق است. قیام مهدی موعود علیه السلام برای حمایت از مظلومانی است که نیازمند حمایت هستند. این قیام در اصطلاح مهدویت به ظهور تعبیر می‌شود. این ظهور تحقق بخش وعده‌ای است که خداوند متعال در کتب آسمانی به صالحان و پرهیزگاران داده است و ظهور حضرت مهدی علیه السلام منت بزرگی بر مستضعفان زمین و وسیله‌ای برای جانشینی آنها و مقدمه‌ای برای وراثت خلافت الهی در روی زمین است (نظری‌منفرد، ۱۳۸۹، ص ۳۲۳).

۲-۲. انتظار

انتظار در لغت به معنای چشم‌به‌راه بودن و چیزی را چشم‌داشتن است. (عمید، ۱۳۸۹، ص ۲۳۸) انتظار به حالت کسی گفته می‌شود که از وضع موجود ناراحت است و برای ایجاد وضع بهتر تلاش می‌کند (نظری‌منفرد، ۱۳۸۹، ص ۳۲۳). از نظر اصطلاحی انتظار در مباحث مهدویت به معنای تلاش و کوشش معنادار علمی و عملی برای ایجاد پیوند ولایی و معنوی با امام زمان علیه السلام در زمینه فردی، خانوادگی و اجتماعی است. جدیت و تلاش همه‌جانبه برای زمینه‌سازی فرج و امیدواری به آینده‌ای نویدبخش و سعادت‌آفرین در وجود فرد، خانواده و جامعه است (آقانه‌رانی، ۱۳۸۹، ص ۲۰۴). در مذهب تشیع انتظار عبارت است از ایمان استوار بر امامت و ولایت حضرت ولی عصر علیه السلام، امید به ظهور مبارک آن حجت الهی و آغاز حکومت صالحان. انتظار فرج در اسلام نوعی آمادگی برای پاک‌شدن، پاک‌زیستن و برای شرکت در نهضت عظیم که آغاز آن ظهور حضرت و پایان آن شکست تاریکی‌ها و نتیجه آن برپایی حکومت عدل الهی است (تونه‌ای، ۱۳۸۴، ص ۱۲۷). انتظار به معنای زمینه‌سازی، مقدمه چیزی و آماده کردن استعداد و تهیه مقدمات است (دهخدا، ۱۳۸۶).

۳. جایگاه زنان در جامعه مهدوی

اگر انتقال فرهنگ از مجرای صحیح آن صورت نگیرد انتقالی ناقص است و دوام و پایداری ندارد. بی‌شک ویژگی‌های شخصیتی زنان مانند ارتباط مناسب، وجود احساسات و عواطف، صبر و ... با سپردن مسئولیت فرزندآوری و تربیت نسل از سوی خداوند متعال به آنها بی‌ارتباط نیست. اگر در روایات آماده‌شدن افراد جامعه برای پذیرش حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام به عنوان یکی از نشانه‌های ظهور آمده است بی‌تردید سخن از این نسل مؤمن و آماده بدون هنرنمایی و ایفای نقش زنان به عنوان تربیت‌کنندگان این نسل سخنی دور از واقع است. بنابراین، جایگاه و نقش زنان در جامعه مهدوی از نظر جایگاه فردی، نقش خانوادگی و تأثیر آنها بر اجتماع در پیش و پس از ظهور قابل بررسی است. برخی از زنان چنان شایستگی و منزلتی می‌یابند که جزء اصحاب و کارگزاران ویژه حضرت مهدی علیه السلام می‌شوند به گونه‌ای که ۵۰ نفر از ۳۱۳ یاران حضرت مهدی علیه السلام زن هستند. نعمانی از امام باقر علیه السلام نقل کرده که فرمود: «به خدا سوگند سبب و اندی خواهند آمد و پنجاه نفر زن نیز در میان آنهاست». حضرت در ادامه در بیان ویژگی‌های این

۳۱۳ نفر می‌فرماید: «هم النجباء و القضاة و الحکام و الفقهاء فی الدین؛ و آنان برگزیدگان، قضاوت‌کنندگان، حاکمان و فقیهان در دین هستند» (نعمانی، ۱۳۷۶، ص ۲۷۹). جابر بن یزید جعفری از امام باقر علیه السلام نقل کرده است که فرمود:

و سیجیء و الله ثلاثمائه و بضعه عشر رجلا فیهم خمسون امراه یجتمعون بمکه. به خدا سوگند سیصد و بالاتر از ده نفر می‌آیند که پنجاه نفر از این عده زن هستند و در مکه کنار یکدیگر خواهند شد. (الکورانی، ۱۴۱۱، ۵۰۰/۱)

این ویژگی‌ها از منزلت و جایگاه این ۵۰ زن برگزیده حکایت دارد. علاوه بر این پنجاه صحابی خاص چهارصد بانوی برگزیده نیز به همراه حضرت عیسی علیه السلام به کمک حضرت مهدی علیه السلام می‌آیند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرماید: «عیسی بن مریم علیه السلام به همراه هشتصد مرد و چهارصد زن از بهترین و شایسته‌ترین افراد روی زمین خواهد آمد» (الکورانی، ۱۴۱۱، ۵۳۴/۱). از دیگر زنانی که یاری‌گر حضرت هستند زنان برجسته‌ای هستند که دوباره زنده می‌شوند و رجعت می‌کنند. برخی از این زنان نامشان در متون دینی آمده است و برخی دیگر فقط از آمدنشان خبر داده شده است. طبری در دلایل الامامه از مفضل بن عمر نقل کرده است که امام صادق علیه السلام فرمود: «همراه قائم سیزده زن خواهند بود» (طبری، ۱۴۱۲، ص ۳۱۴). برخی زنان چنان فعال و پویا عمل می‌کنند که نه تنها در رسالت اصلی خود که آماده‌سازی تربیت جامعه مهدوی است سرافراز هستند بلکه در عرصه‌های فعالیت دولت جهانی حضرت مهدی علیه السلام نیز کارگزاری و یآوری ایشان را برعهده می‌گیرند (معین الاسلام، ۱۳۸۸/۲۵). براساس روایات زنان در دولت مهدوی و در قیام آن حضرت شأن و منزلت ویژه‌ای دارند. تعیین تعداد زنان در روایات و حتی نام و ویژگی‌های آنها دلیل بر جایگاه ویژه زنان در دولت مهدوی است.

۴. مسئولیت زنان منتظر

آیات و روایاتی که جایگاه و مقام زن را بیان می‌کنند نشان از ارزش زن در اسلام دارد. در واقع اسلام از زن مانند یک انسان انتظار پیشرفت فردی و اجتماعی دارد و از او به‌عنوان یک مکلف در جامعه توقع مسئولیت‌پذیری دارد. در این راه زنان وظایف سنگینی دارند که با یاری از خداوند و با تلاش و همت خود می‌توانند آنها را انجام دهند.

۴-۱. وظایف فردی

۴-۱-۱. تهذیب نفس

پاک‌سازی درون از صفات رذیله و زینت آن به اخلاق نیک در هر زمان واجب است، اما در زمان غیبت بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد؛ زیرا درک فضیلت و قرارگرفتن در صف اصحاب حضرت مهدی علیه السلام به خصوصیات اخلاقی و خودسازی بستگی دارد. تهذیب نفس و خودسازی از موضوعاتی است که يك سالک الی الله باید به آن توجه داشته باشد؛ زیرا اهمیت و ارزش آن به اندازه‌ای است که خداوند می‌فرماید: «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا، وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا؛ هرکس نفس خود را تزکیه کند به یقین رستگار شده است و نومید و محروم گشت آنکه نفس خود را به گناه آلوده کرد» (شمس: ۹-۱۰).

امام صادق علیه السلام در این مورد به مردم دوران غیبت می‌فرماید:

من سره أن يكون من أصحاب القائم فلينتظر واليعمل بالورع ومحاسن الاخلاق.

هرکس دوست می‌دارد که از اصحاب حضرت قائم علیه السلام باشد باید منتظر باشد و در حالت انتظار به پرهیزکاری و اخلاق نیکو رفتار کند. (صافی گلپایگانی، ۱۴۱۹، ص ۲۱۰)

از اموری که انسان‌ها به رستگاری و کمال حقیقی می‌رساند پاک‌سازی روح و جان از صفات بد و جای‌گزینی آن با صفات پسندیده است، پس يك زن اول به‌عنوان يك شخصیت انسانی، دوم در مقام یک مادر و همسر و سوم مانند تربیت‌کننده و منتظرساز روحیه‌ای سلحشور و جهادگر می‌خواهد. منتظر مصلح وقتی می‌تواند در رکاب امام علیه السلام نقش آفرینی کند که برای او پیروزی یا شهادت یکسان باشد و این روح مجاهدت و سلحشوری مربوط به تمام افراد از جمله زنان است.

۴-۱-۲. آمادگی برای ظهور

آمادگی همیشگی جوهر اصلی انتظار و وظیفه حتمی منتظران است. کسی که منتظر ظهور است باید آمادگی داشته باشد. این آمادگی شامل پیراستگی و پاک‌زندگی کردن، صادق بودن در اعتقاد و عمل و توانایی روحی و جسمی برای جهاد و مبارزه در رکاب حضرت علیه السلام است. کسی که بخواهد از یاران مهدی علیه السلام باشد باید روحیه جهاد و مبارزه با باطل را در زمان غیبت تجربه کند. در احادیث منتظر و یاور امام کسی است که در زندگی منتظرانه خود آماده باشد و به مرتبه

ایثار جان و مال در راه خدا رسیده باشد. همچنین در راه استقرار دین و نجات مظلومان گام بردارد و برای یاری کردن نهضتی که می‌خواهد ریشه ظلم را در جهان برکند و عدل را جایگزین کند بی‌صبرانه منتظر جهاد باشد. امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

لِيَعِدَنَّ أَحَدَكُمْ لَخُرُوجِ الْقَائِمِ وَلَوْ سَهْمًا فَإِنَّ اللَّهَ إِذَا عَلِمَ ذَلِكَ مِنْ نَبِيٍّ رَجُوتُ لَأَنْ يُنْسَى فِي عَمْرِهِ حَتَّى يَدْرِكَهُ وَيَكُونَ مِنْ أَعْوَانِهِ وَأَنْصَارِهِ.

باید هر يك از شما برای خروج قائم اسلحه آماده کند؛ زیرا وقتی خداوند ببیند کسی به نیت یاری قائم اسلحه تهیه کرده است، امید می‌رود عمر او را دراز کند تا ظهور را درک کند و از یاوران او باشد. (مجلسی، ۱۴۲۱، ص ۳۶۶)

بنابراین، همه عاشقان حضرت مهدی علیه السلام چه زن و چه مرد باید خود و دیگران را آماده پذیرش دولت او کنند و این مسئولیت بزرگ بر دوش همه عاشقان از جمله زنان است. در این میان زنان می‌توانند با حفظ ارزش‌های دینی و اخلاقی خود را برای حضور در دولت حضرت آماده کنند و با نقش خود در خانه و جامعه منتظرینی عاشق را آماده ظهور کنند.

۳-۱-۴. دین‌داری

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

يَا عَلِيُّ وَعَلِمَ أَنَّ أَعْجَبَ النَّاسِ إِيمَانًا وَ أَعْظَمَهُمْ يَقِينًا قَوْمٌ يَكُونُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ لَمْ يَلْحَقُوا النَّبِيَّ وَ حَجَبَ عَنْهُمْ الْحِجَّةَ فَأَمَنُوا بِسَوَادٍ عَلِيٍّ بِيَاضٍ.

ای علی بدان که شگفت‌انگیزترین مردم از جهت ایمان و عظیم‌ترین آنها از روی یقین مردم در آخرالزمان هستند. آنها به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم نپیوسته‌اند؛ یعنی در زمان وی نبوده‌اند تا به وی پیوندند و حجت الهی از آنها پوشیده است، اما به سیاهی که بر سفیدی رقم خورده است، ایمان آورده‌اند. (صدوق، ۱۳۷۷، ص ۲۸۸)

موفقیت در این آزمایش به بینشی نیاز دارد که انسان دین‌دار می‌تواند در پرتو آن خود را در برابر تحریف‌ها، شبهه‌ها و تردیدها حفظ کند. پایداری در دین در روزگار غیبت فقط در سختی‌های جسمی و فشارهای مادی خلاصه نمی‌شود بلکه فشارهای روحی و معنوی را هم باید تحمل کرد تا بتوان از منتظران واقعی امام مهدی علیه السلام شد. براساس احادیث معصومین علیهم السلام انتظار فرج یکی از شاخص‌های انسان دین‌دار در عصر غیبت است. امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

ألا أخبركم بما لا يقبل الله عزوجل من العباد عملاً إلا به؟ فقلت بلى، فقال شهاده ان لا إله إلا الله و ان محمداً عبده و رسوله و الانتظار للقائم.

آیا خبر دهم شما را به چیزی که خداوند عمل بندگان را جز با آن نمی پذیرد؟ گفتم آری. امام علی^{علیه السلام} فرمود باور به خدای یکتا و بندگی و پیامبری محمد^{صلی الله علیه و آله و سلم} و چشم داشتن به ظهور قائم^{عجل الله فرجه}. (نعمانی، ۱۳۷۶، ص ۲۰۰)

دین و دین داری در عصر غیبت به گونه ای است که دین داران در این روزگار به مقام والایی می رسند؛ زیرا انسان دین دار در صدر اسلام عقاید و باورهای دینی را از پیامبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} می گرفت و تعالیم خالص دین را به صورت مستقیم از مفسر واقعی وحی دریافت می کرد، رسول خدا^{صلی الله علیه و آله و سلم} را می دید و از راه و روش او الهام می گرفت و حق را به آسانی می پذیرفت، اما انسان دین دار در این عصر از تمام دریافت های حسی به دور است و تنها براساس درک عقلی و تاریخی پیامبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} و امامان^{علیهم السلام} را می شناسد و به رسالت آنها ایمان می آورد. پیامبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} در این زمینه می فرماید:

إخوانی الذین یأتون من بعدکم یؤمنون بی و یحبونی و ینصرونی و یصدقونی و ما راونی.

برادران من کسانی هستند که پس از شما (اصحاب) زندگی می کنند، به من ایمان می آورند، دوست می دارند، یاری می رسانند و تصدیق می کنند درحالی که من را ندیده اند. (مجلسی، ۱۴۲۱، ۱۳۲/۵۲)

دین دار بودن در روزگار غیبت ایمان بیشتری می خواهد. همان طور که ایمان به مبدأ و معاد نیازمند تعقل و تفکر است. باور به این امر براساس آیات و روایات مخصوص افراد خاصی نیست بلکه شامل زن و مرد است. بنابراین، زنان هم می توانند در پرتو بینشی که از دین و ایمان به غیب دارند در برابر تحریف ها و شبهه ها از درون و بیرون حوزه دین همچنان دین خود را حفظ کنند.

۴-۱-۴. معرفت به امام زمان^{عجل الله فرجه}

اقبال قلبی از شناخت و احساس محبت مایه می گیرد، پس مهمترین وظیفه هر شیعه منتظری کسب معرفت نسبت به وجود مقدس امام و حجت زمان خودش است. امام صادق^{علیه السلام} فرمود: «خداوند زمین را لحظه ای خالی از حجت قرار نداد». در روایت آمده است: «هرکس بمیرد و امام زمانش را نشناخته باشد به مرگ جاهلیت مرده است» (کلینی، ۱۳۷۵، ۳۷۵). این امر نشان دهنده اهمیت شناخت امام^{عجل الله فرجه} است. يك زن به عنوان فردی مسلمان و انسانی که در تربیت و ساختن

انسان‌های بامعرفت مؤثر است باید رسالت خود را انجام دهد؛ زیرا پیمودن جاده انتظار برای يك فرد بدون شناخت امام منتظر ممکن نیست. بنابراین، استقامت و پایداری در وادی انتظار به درك صحیح از پیشوای موعود بستگی دارد. اگر معرفت امام علیه السلام برای منتظر حاصل شود او خود را در جبهه امام علیه السلام می‌بیند و احساس می‌کند که در خیمه امام و کنار او قرار گرفته است. بنابراین، لحظه‌ای از تلاش برای تقویت جبهه امام خود کوتاهی نمی‌کند.

۴-۱-۵. محبت به امام زمان علیه السلام

محبت حالتی میان محب و محبوب است و سرچشمه آن قلب و درون است، ولی نمود آن در ظاهر و در افعال و اعمال محب به‌روشنی پیداست. انسان به‌طور فطری کمال طلب است و همواره در پی یافتن فرد اکمل است و سعی در نزدیک‌شدن به او دارد. خداوند حجتی برای انسان‌ها گذاشته که وجودش با خواست‌ها و نیازهای فطری آنها هماهنگ است و آن حجت حضرت مهدی علیه السلام جلوه جمال حق است که او همه زیبایی‌ها را در خود جمع کرده است. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «مهدی طاووس اهل بهشت است و چهره او مثل ستاره درخشان است» (صافی گلپایگانی، ۱۳۸۵/۱۴۱۹). هنگامی که قلب سرشار از عشق می‌شود همت عاشق به‌طور کامل برای دیدار معشوق می‌شود و از هر فرصتی استفاده می‌کند تا زمینه دیدار و حضورش را فراهم کند. پس تمام انسان‌ها چه زن و چه مرد وقتی محبت واقعی در قلبشان رسوخ کند در انجام رسالت کوشا می‌شوند. يك زن به‌عنوان حامی و یاور فرزند و همسر خود با شناختی که از امام خود دارد و محبتی که از او بر دلش مانده است، سعی می‌کند تا در تربیت فرزندان و کمک به همسرش برای رسیدن به اهداف الهی که ساختن یاوران راستین مهدی علیه السلام و زمینه‌سازان ظهور است، تلاش کند تا بتواند رسالت الهی خود را به‌خوبی انجام دهد؛ زیرا حکومت حضرت مهدی علیه السلام یارانی باصلاحت، باایمان و شجاع می‌خواهد و این فراهم نمی‌شود مگر با وجود مادران و همسران شجاع، فداکار، باایمان و خودساخته که هدف اصلی آنها رضای حق و رسیدن به کمال مطلوب است.

۴-۱-۶. رعایت اخلاق اسلامی

حُلق یعنی، سیمای باطنی و هیئت راسخ نفسانی که به‌موجب آن افعال نیک و بد اختیاری و بدون تکلف و تأمل از انسان صادر می‌شود. این حالت بر اثر تعلیم و تربیت و تمرین برای نفس

پدید می‌آید به‌گونه‌ای که رفتارهای پسندیده و یا ناپسند به‌طور طبیعی و بدون آنکه به فکر کردن نیاز باشد از انسان سر می‌زند. پرورش فضایل اخلاقی یکی از مهمترین اهداف رسالت پیامبران است تا انسان در مسیر کمال که علت غایی آفرینش است، قرار گیرد. پیامبر ﷺ با اشاره به فلسفه بعثت خود در حدیث معروف تصریح فرمود: «انَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» (طبرسی، ۱۳۷۶، ۳۳۳). انسان برای اصلاح جامعه و تشکیل اجتماعی سالم نخست باید اصلاحات و تحولات را از درون خود آغاز کند؛ زیرا مسائل اجتماعی، زشتی، فساد و ... در اجتماع مربوط به انسان است، پس او می‌تواند با ایجاد انقلابی در درون خود در جامعه نیز انقلاب و تحول به‌وجود آورد و سمت‌وسوی همه چیز را به‌سوی هدف و مقصود اصلی یعنی، خداوند قرار دهد. زن هم مانند مرد در این امر اصلاحی شرکت دارد و با اصلاح درون خود و داشتن اخلاق اسلامی می‌تواند مانند یک منتظر در دوران انتظار نقش مهمی در سازندگی جامعه و منتظران مهدی ﷺ داشته باشد. امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

اذ اقام قائمنا وضع یده علی رؤوس العباد فجمع به عقولهم واکمل به اخلاقهم.

چون قائم ما قیام کند دستش را بر سر بندگان می‌گذارد و عقول آنها را متحرک می‌کند و اخلاقشان را به کمال می‌رساند. (صافی گلپایگانی، ۱۴۱۹، ص ۴۸۲)

۴-۲. وظایف اجتماعی

زنان جزء منتظران حکومت حضرت مهدی علیه السلام و از زمینه‌سازان ظهور هستند. بنابراین، علاوه بر رسالت فردی در جامعه رسالتی دیگر نیز دارند و باید برای دگرسازی تلاش کنند. آنها با تبلیغ دین و اصلاح جامعه و با ترویج اخلاق و فضایل درصدد فراهم کردن جامعه مهدوی هستند و با دعوت به دین خدا و انجام وظایفی روح امید را در جامعه بشری زنده می‌کنند.

۴-۲-۱. تربیت نسل منتظر

از مسئولیت‌های زنان در جامعه اسلامی ایجاد انگیزه و امید در جوان منتظر است که زمینه تلاش و ایثارگری را در او به‌وجود می‌آورد و زمینه خودسازی و رشد معنوی جوانان را فراهم می‌کند. منتظر زنان که نیمی از جامعه هستند باید در مسیر تربیت نسل نقش سازنده‌ای داشته‌باشند و بدانند که آنها نیز موظف هستند همراه مردان برای تربیت زمینه‌سازان ظهور تلاش کنند. هیچ انقلاب و نهضتی بدون مقدمه و زمینه‌سازی پیروز نمی‌شود. انقلاب جهانی امام مهدی علیه السلام نیز از این

قانون جدا نیست. یکی از موارد زمینه‌سازی برای این نهضت عظیم تربیت نسل منتظر است و مهمترین وظیفه بر دوش زنان باایمان است؛ زنانی که تنها به آماده‌شدن خود برای استقبال از امام علیه السلام راضی نمی‌شوند بلکه خود را موظف می‌دانند که این آمادگی را در دیگران نیز ایجاد کنند و به تربیت منتظران واقعی بپردازند و در این مسیر حساس و بزرگ نسبت به این وظیفه عظیم احساس تکلیف کنند. منتظران راستین با پرورش نسل منتظر راهی برای یاری امام خود در زمان غیبت پیدا می‌کنند. در دعای منسوب به امام رضا علیه السلام به این مطلب اشاره شده است:

وَاجْعَلْنَا مِمَّنْ تَنْتَصِرُ بِهِ لَدِينِكَ وَتَعَزُّ بِهِ نَصْرَ وَلِيِّكَ. وَلَا تَسْتَبْدِلْ بِنَا غَيْرَنَا فَإِنَّ اسْتِبْدَالَكَ
بِنَا غَيْرَنَا عَلَيْكَ يَسِيرٌ وَهُوَ عَلَيْنَا عَسِيرٌ.

و ما را از کسانی قرار ده که دین خود را به‌وسیله آنها غلبه می‌دهی و به‌سبب ایشان یاری می‌نمایی و ولی خود را عزت می‌بخشی و غیر ما را در این مقام جایگزین ما قرار مده که همانا جایگزین کردن غیر ما به‌جای ما بر تو آسان است، ولی بر ما سخت ناگوار است.

از این روزنان باید این مقام را به منزله يك رسالت الهی که خداوند بر دوش آنها قرار داده است حفظ کنند و از خداوند در انجام چنین مسئولیت خطیری، کمک و یاری بخواهند و با تربیت و آماده کردن نسل منتظر، زمینه را برای ظهور و حکومت امام آماده نمایند.

۴-۲-۲. امر به معروف و نهی از منکر

از جمله آموزه‌های دینی در اصلاح روابط اجتماعی توصیه به امر به معروف و نهی از منکر است. خداوند در قرآن می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ» (نحل: ۹۰). امام باقر علیه السلام در روایتی می‌فرماید: «إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ بِهَا تَقَامُ الْفَرَائِضُ؛ امر به معروف و نهی از منکر واجبی است که به‌سبب آن همه واجبات اقامه می‌شود» (محمدی ری‌شهری، ۱۳۷۷، ص ۳۷۰۶).

این واجب الهی در حکومت حضرت مهدی علیه السلام نمود دارد. امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «المهدی واصحابه يأمرُونَ بالمعروف و ينهونَ عَنِ الْمُنْكَرِ؛ مهدی و یاران او امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند» (مجلسی، ۱۴۲۱، ۵۱/۴۷). در این میان زنان در احیای این واجب الهی می‌توانند با حجاب خود نقش خاص خود را اجرا کنند و الگویی برای دختران و زنان مسلمان باشند. حجاب زن مسلمان نمونه‌ای از آماده‌سازی برای انتظار است. زن مسلمان با حجاب خود فرهنگ امر به معروف و نهی

از منکر را رواج می‌رهد و می‌تواند جامعه را برای ظهور آماده کند. پس حرکت‌های زنان در عصر غیبت به مفهوم آماده‌سازی جامعه برای تحول آفرینی و نشانه‌های قدرت فرهنگی زنان منتظر است (مطهری، ۱۳۷۹، ص ۷۶). در دوران غیبت یاران و منتظران امام زمان علیه السلام از جمله زنان منتظر باید بدانند که باید همیشه و در همه حال در صحنه‌های اجتماعی حاضر باشند و در راه اصلاح جامعه بکوشند.

۴-۲-۳. پرورش یاران خاص

تمام قیام‌ها و نهضت‌ها به دلیل ایجاد حرکت بنیادین و نو در سطح جامعه نیاز به نیروی فعال، کارآمد و پرانرژی دارند و بدون نیروی انسانی به‌ویژه نیروی جوان که نیرویی متراکم و قوی است حرکت و سیر نهضت کند می‌شود، پس در میان عوامل حرکت آفرین نیروی جوان در مرتبه اول است؛ زیرا در حرکت روبنایی جوان قدرت بدنی و صلابت جسمی است که از عهده کارهای سخت و مهم برمی‌آید و در حرکت زیربنایی جوان روح لطیف و صیقل داده شده ای دارد که مانند آینه بدون زنگار است، پس حق را بی‌درنگ می‌پذیرد، تبعیت و فرمان‌برداری او از رهبر و مولای خود بیشتر است و این شاخصه رمز موفقیت هر قیام و نهضتی است. در نهضت مهدوی نیز نیروی کارآمد و جوان بیشتر احساس می‌شود و این نیروی فعال، کارآمد و جوان فقط با حضور مادرانی پرشور و فعال و مسئولیت‌پذیر آماده می‌شود. حکومت و قیام حضرت مهدی علیه السلام یارانی خاص می‌خواهد که بتوانند در زمان ظهور امام در رکابش جان‌فشانی کنند و در اعتلای حکومت مهدوی تلاش کنند. پرورش این یاران به زنانی پاک و سلحشور نیاز دارد که فرزندان پاک و با قدرت بدنی و صلابت جسمی و تابع رهبر و مولای خود پرورش دهند. به همین دلیل در روایات مختلف به جوان بودن بیشتر یاران حضرت اشاره شده است. امام علی علیه السلام فرمود:

أصحاب القائم شباب لا كهول فيهم إلا مثل الكحل في العين والملح في الزاد وأقل
الزاد أالملح.

یاران قائم همه جوان هستند. در میان آنها پیرمرد یافت نمی‌شود مگر به مثل سرمه در چشم و نمک در طعام که کمتر از هر ماده‌ای در طعام نمک است. (نعمانی، ۱۳۷۶، ص ۱۷۰)

پس هر جنبش و انقلابی به یاران و همراهانی نیاز دارد که ستون‌های انقلاب هستند و سنگینی آن را به دوش می‌کشند. سستی و استواری هر یک از این دو با یکدیگر ارتباط دارد؛ یعنی

هر چه حجم بنای انقلاب و یاران خاص کمتر باشند پایه‌های آن استحکام کمتری دارد و به هر چه بنا بلندتر و گسترده‌تر باشد به ستون‌های محکم‌تری نیاز دارد. یارانی خاص، استوار و شجاع که بیشتر جوانان هستند؛ زیرا فطرت‌هایی پاک و بی‌آلایش دارند و وابستگی‌ها و تعلقات در عمق جانشان ریشه دوانده است. پرورش این یاران خاص برعهده بانوانی باایمان است که در دامان پاک خود یارانی را برای انقلاب جهانی حضرت مهدی علیه السلام پرورش می‌دهند و زمینه را برای ظهور فراهم می‌کنند.

۴-۲-۴. ترویج عدالت و عدالت‌خواهی در جامعه

در ابتدا با نگاه به جهان کنونی و مردم ستم‌دیده و مظلوم به نظر می‌رسد که پاک کردن زمین از ظلم و ستم و برچیدن بساط طاغوت ناممکن است و مظلومان عالم فریادرسی ندارند تا حق آنها را از طاغوتیان بگیرد. ازسوی دیگر حکمت خداوند بر این است که زندگی انسان براساس فطرت خدادادی جاری باشد و شالوده آن که عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی است بدون پاسخ نماند. همچنین مسئله عدل در اسلام از روز نخست در تمام زمینه‌ها از بعد عقیدتی و دینی گرفته تا بعد فقهی و اجتماعی مورد توجه بوده است. آیات و روایات رسیده درمورد عدل نشان از پسندیده‌بودن آن نزد خداوند است و این وقتی فراهم می‌شود که مردم از نظر رشد معنوی و کمال روحی به درجه بالایی برسند و خودشان خواهان عدل و اجرای آن باشند. بشر همیشه منتظر روزی بوده است که عدالت در جوامع حاکم شود. در این میان زنان در برپایی عدل و قسط و برکناری ظلم و ستم با شناساندن امام علیه السلام و موقعیت ایشان برای فرزندان در خانواده و جامعه نقش مهمی دارند. حضور زنان در اولین روز ظهور همراه با مردان در مکه کنار امام علیه السلام نشان از نقش عظیمی است که زنان در انقلاب جهانی حضرت مهدی علیه السلام دارند.

۴-۳. مسئولیت‌های خانوادگی

خانواده کهن‌ترین، ریشه‌ای‌ترین، ماندگارترین و ابدی‌ترین نهاد بشری است؛ زیرا زندگی خانوادگی در مسیر تکاملی خود می‌تواند پس از زندگانی این جهانی در بهشت برین نیز ادامه یابد. (آقانه‌رانی، ۱۳۸۹، ۲۲) خانواده با عدم سلامت در شقاوت و انحراف کودک نقش اساسی دارد. کودک نخستین و اساسی‌ترین درس‌های زندگی را در خانواده می‌آموزد. کودک فداکاری، محبت، عشق، آداب و رسوم، مراسم فرهنگی و دینی و مسئولیت‌پذیری را در خانواده می‌آموزد (حکیمی،

۱۳۸۷، ص ۵۹). اجتماع وابسته به خانواده و تربیت خانوادگی است و تربیت خانواده هم نیازمند تلاش زن در خانواده است. زن مانند مادر باید در محیط خانه مایه آرامش و آسایش محیط خانواده باشد و در دامان پرمهر و عطوفت خود فرزندان صالحی را از نظر روانی تربیت کند و انسان‌هایی پاك و سالم را پرورش دهد. مادر از هر سازنده‌ای سازنده‌تر و باارزش‌تر است؛ زیرا می‌تواند انسانی والا با روحیه و ایمانی پاك تحویل جامعه دهد، ولی دیگران قابلیت چنین کاری را ندارند. مادر می‌تواند با رعایت و دقت در تربیت موجودی را تحویل جامعه دهد که از نظر روحی انسانی سالم و بدون عقده باشد. همان‌طور که در زمان پیامبر ﷺ زنان شجاع با تشویق فرزندان خود به جنگ و شهادت آنها را برای یاری پیامبر ﷺ آماده می‌کردند. اجتماع سالم تنها با داشتن خانواده سالم امکان‌پذیر است. شخصیت روحی انسان در دامان مادر به رشد و بالندگی می‌رسد، پس رابطه صمیمی بین مادر و فرزندان محیط خانه را به پناه‌گاهی امن تبدیل می‌کند که فرزندان در آن به آرامش برسند و احساس امنیت کنند.

۵. نتیجه‌گیری

آنچه در مقاله حاضر بررسی شد شرح مختصری از وظایف و مسئولیت‌های مهم زنان در زمینه‌سازی دولت امام زمان علیه السلام بود. زنان به‌علت جایگاه و نقش کلیدی و حساسی که به‌عنوان همسر و مادر در خانواده دارند در حکومت امام زمان علیه السلام مسئولیت مهمی دارند. زن سازنده زیربنای اخلاقی افراد خانواده و جامعه است؛ زیرا با تربیت اخلاقی خود و فرزندان انسان‌هایی را به جامعه تحویل می‌دهد که بتوانند در آینده جامعه نقش مهمی را داشته باشند و از منتظران راستین باشند. بنابراین، ضروری است که امام عصر علیه السلام و مسئولیت‌هایی که در مقابل خود، خانواده و جامعه دارند را بشناسند. در مقاله حاضر رسالت‌های زنان در راستای خودسازی، دیگرسازی و فعالیت‌های اجتماعی و مسئولیت‌های فردی، اجتماعی و خانوادگی زنان در زمینه‌سازی ظهور بررسی می‌شود. زنان باید با شناخت خود و امام زمانشان به خودسازی بپردازند و در خانواده و جامعه وظایف خود را به‌عنوان یک بانوی منتظر و منتظرپرور انجام دهند. از سوی دیگر با تربیت نسل منتظر، امر به معروف و نهی از منکر، پرورش یاران خاص، ترویج عدالت و عدالت‌خواهی در جامعه زمینه ظهور را فراهم کنند.

فهرست منابع

۱. آقاتهرانی، مرتضی و حیدری کاشانی، محمدباقر (۱۳۸۹). خانواده و تربیت مهدوی، راهکارهای عملی برای تربیت نسل منتظر و مهدی‌یاور. تهران: کتاب یوسف.
۲. تونه‌ای، مجتبی (۱۳۸۴). موعودنامه فرهنگ الفبایی مهدویت. تهران: انتشارات مشهور میراث ماندگار.
۳. حکیمی، محمد (۱۳۸۷). دفاع از حقوق زن. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
۴. دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۸۶). فرهنگ دهخدا. تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
۵. سبحانی، جعفر (۱۳۵۴). فروغ ابدیت. قم: دار التبلیغ اسلامی.
۶. سلیمیان، خدامراد (۱۳۸۳). فرهنگ‌نامه مهدویت. تهران: ناشر بنیاد فرهنگی.
۷. صدوق، محمد بن علی بن بابویه (۱۳۷۷). کمال‌الدین و تمام‌النعمة. تهران: کتاب‌فروشی اسلامیه.
۸. صافی گلپایگانی، لطف‌الله (۱۴۱۹). منتخب الاثر. قم: مؤسسه سیده المعصومه.
۹. طبری، محمد بن جریر (۱۴۱۲). دلائل الامامة. قم: دار الذخائر للمطبوعات.
۱۰. طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۶). مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن. تهران: انتشارات ناصر خسرو.
۱۱. عمید، حسن (۱۳۸۹). فرهنگ فارسی عمید. تهران: فرهنگ.
۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۷۵). الکافی. تهران: دار الکتب الاسلامیه.
۱۳. الکوثرانی، علی (۱۴۱۱). معجم احادیث الامام المهدی علیه السلام. قم: مؤسسه معارف اسلامی.
۱۴. مجلسی، محمدباقر (۱۴۲۱). بحار الانوار. بیروت: دار المعارف للمطبوعات.
۱۵. محمدی‌ری‌شهری، محمد (۱۳۷۷). میزان الحکمه. مترجم: شیخی، حمیدرضا. قم: دار الحدیث.
۱۶. مطهری، مرتضی (۱۳۷۹). حماسه حسینی. تهران: انتشارات صدرا.
۱۷. معین‌الاسلام، مریم و غلامی، علی (۱۳۸۸). زن منتظر و منتظرپروری با رسالت‌های انگیزشی، شناختی و رفتاری. قم: انتشارات غلامی و معین‌الاسلام.
۱۸. نعمانی، محمد بن ابراهیم (۱۳۷۶). الغیبه. مترجم: غفاری، جواد. تهران: کتابخانه صدوق.
۱۹. نظری‌منفرد، علی (۱۳۸۹). تاریخ اسلام امام مهدی علیه السلام. از تولد تا رجعت. قم: جلوه کمال.

